

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-4-68-52>

УДК 001.891

Бондар В.Д.

Національний університет «Острозька академія»

НАУКОВА НОВИЗНА ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОСЛІДЖЕННЯ: СУТНІСТЬ ТА ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ

Анотація. У статті простежено важливість наукової новизни як структурної частини наукового дослідження. На основі аналізу наукових праць з'ясовано основні трактування поняття «наукова новизна». Найчастіше наукову новизну як поняття розглядають через призму дисертаційних досліджень. Науковці трактують наукову новизну по-різному та через різні характеристики: новизна як ознака дослідження, основні положення, нове знання, критерії оцінювання наукової роботи, діяльність науковця на основі нових поглядів. Також простежено розуміння наукової новизни у законодавчій базі України. Визначено, що для розуміння поняття «наукова новизна» у сучасній науці застосовують такі підходи: структурний, кількісний, нормативний, діяльнісний, інтегральний. З'ясовано, що багатогранність цього поняття спричиняє невпорядкованість термінологічного апарату.

Ключові слова: наукова новизна, наукова проблема, наукові знання, наукові результати, новизна дослідження.

Bondar Vitalii

National University of Ostroh Academy

SCIENTIFIC NOVELTY AS METHODOLOGICAL DESCRIPTION OF RESEARCH: ESSENCE AND CONCEPT

Summary. In the article importance of scientific novelty is traced as structural part of scientific research. In fact for understanding of essence of novelty important is determination of this concept. In scientific literature this scientific element is marked through terms by a «novelty» and «novelty of work», «novelty of the got results», «scientific novelty». In the research we will utilized a concept «scientific novelty», considering that this category has more close connection with scientific researches and represents it substantial signs. A research purpose is on the basis of analysis of scientific literature to expose maintenance of concept «scientific novelty» and to select going near his understanding. The analysis of scientific literature rotined that for today the unique understanding of concept a «scientific novelty» does not exist in modern science. Research workers interpret a scientific novelty variously and through different descriptions: a novelty as research sign, substantive provisions, new knowledge, criteria of evaluation of the advanced study, activity of research worker is on the basis of new looks. A «scientific novelty» testifies research of concept that in modern science to his understanding different scientific approaches are used, namely: integral, quantitative, criterion, normative and structural. As see, research workers in the researches adhere to the different looks and approaches. More frequent all scientific novelty as category is examined through the prism of dissertation researches. In the most general view a scientific novelty can be defined as a process of receipt of new results. Many-sided nature of this concept draws the unsettled state of terminology vehicle, generates «semantic confusion» for young research workers, that can result in off-grade presentation of their results of research the scientific world. The prospect of subsequent scientific researches can be developed in the context of researches of structure, principles, features of forming of scientific novelty in the conditions of new approaches.

Keywords: scientific novelty, scientific problem, scientific knowledge's, scientific results, research novelty.

Постановка проблеми. Наука як вид людської діяльності займає важливе місце в суспільному прогресі та відіграє активну роль у розвитку держави. Ключовим продуктом наукової діяльності є інновації. Їхнє впровадження підвищує якість життя завдяки новим ідеям, технологіям, вдалим технічним рішенням. Зі свого боку інновації залежать від новизни, адже нові наукові результати лежать в їх основі. Наукова новизна є незмінною характеристикою наукового дослідження, її основоположною рисою. Водночас у сучасних наукових дослідженнях спостерігається тенденція до зниження якості новизни. У зв'язку з цим усе більшої актуальності набуває проблема розуміння та формування новизни в наукових дослідженнях. Саме тому вивчення теоретичних та прикладних основ наукової новизни має важливе наукове значення, адже вітчизняна наука потребує нових та якісних знань для посилення суспільного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням наукової новизни активно займалися багато вчених. Методологічні та теоретичні підходи до розуміння наукової новизни представлені в роботах В. Бакуменка, Л. Воротіної, С. Гончаренка, А. Крампіта, Н. Крампіт, А. Новікова, С. Пономарева, Ю. Сурміна, Л. Пономаренка та ін. Практичні аспекти новизни у наукових дослідженнях вивчали О. Антонова, Л. Барановська, В. Зайцев, В. Голік, А. Деміва, А. Зосимов, Б. Стариченко, Д. Чернілевський та ін. Різним аспектам дослідження наукової новизни присвятили роботи А. Дорофеев, В. Полонський, О. Руденко, І. Честнов та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Праці цих дослідників заклали методологічне та теоретичне підґрунтя для розуміння наукової новизни. Але практично відсутні наукові праці, які б містили системний аналіз цього поняття, що свідчить про потребу

проведення комплексного дослідження. В сучасній науці відсутня єдина позиція щодо визначення сутності наукової новизни.

Мета статті. Метою дослідження є на основі аналізу наукової літератури розкрити зміст поняття «наукова новизна» та виокремити підходи до його розуміння.

Виклад основного матеріалу. Важливим для розуміння сутності новизни є визначення цього поняття. В науковій літературі цей науковий елемент позначають через терміни «новизна» та «новизна роботи», «новизна отриманих результатів», «наукова новизна». В своєму дослідженні ми будемо використовувати поняття «наукова новизна», вважаючи, що ця категорія має тісніший зв'язок з науковими дослідженнями та відображає його істотні ознаки.

У науковій літературі можна зустріти десятки визначень поняття «наукова новизна». Науковці трактують його по-різному. В одному випадку – як важливу класифікаційну ознаку, що визначає спроможність дисертації [6, с. 22], в іншому – як самостійне отримання результатів на основі нового погляду [8], у третьому – це поняття, що зв'язує суб'єктивні та об'єктивні моменти та виражає відношення людини (суспільства) до продукту діяльності [13, с. 118]. Крім цього, наукову новизну розглядають як об'єктивно нове знання в сфері теорії та практики тієї чи іншої науки [12, с. 82], як наукові результати, що отримані вперше [1, с. 7].

Найчастіше наукову новизну як поняття розглядають через призму дисертаційних досліджень. Науковці погоджуються, що наукова новизна є головною окрасою дисертації та її центром, але вони з різних аспектів підходять до її розуміння. Наприклад, А. Крампіт та Н. Крампіт розглядають наукову новизну як одну з вимог до наукової теми [5, с. 46]. Автори цю вимогу роз'яснюють так: «це означає, що вона має містити вирішення наукового завдання чи нові розробки, розширювати межі знання науки» [5, с. 47]. Деякі дослідники наукову новизну розглядають як важливу ознаку дисертації. Так, А. Конверський стверджує, що наукова новизна дисертації – це ознака, наявність якої надає автору право на використання поняття «вперше» при характеристиці здобутих результатів і проведеного дослідження в цілому [7, с. 222]. Таким чином, автор зводить розуміння наукової новизни тільки до позиції «вперше», можливості отримання нових результатів, відкидаючи перспективи удосконалення чи доповнення вже відомих даних.

Ще один підхід до розуміння наукової новизни пропонують З. Сафін та М. Челишев. Вони зв'язують новизну з науковою проблемою в її повному чи частковому вирішенні. Автори стверджують, що наукова новизна пов'язана з раніше невирішеними науковими завданнями, які в підсумку і вирішуються за допомогою наукової новизни [4, с. 12].

Сучасні методологи наукову новизну пропонують розглядати через здобуту систему наукових знань. Російський науковець А. Ракитов вважає, що новизна в науці – це одиниця наукового знання, що відповідає вимогам науковості і на момент її створення відсутня у списку раніше встановлених наукових знань [2, с. 2]. Таким чином, автор цього визначення пов'язує наукову новизну

зі ступенем вивчення проблеми і широтою свого визначення дає зрозуміти, що новизна може мати як теоретичний, так і емпіричний характер.

Найчастіше в науковому дискурсі новизну розглядають через призму нових результатів, адже наукова новизна в загальному розумінні – це результати, що отримані вперше. Наприклад, С. Пономарев розглядає новизну як нове, що було науково (теоретично і / чи експериментально) обґрунтовано, а потім перевірено та підтверджено автором [9, с. 854]. Таким чином, науковець підкреслює важливість ролі автора в здобутті нових результатів.

Найчастіше дисертаційне дослідження оцінюють саме через рівень наукової новизни отриманих результатів. Відштовхуючись від цього підходу, наукову новизну можна розглядати як критерій наукового дослідження, що визначає ступінь перетворення, доповнення, конкретизації наукової інформації. Це визначення допомагає нам краще зрозуміти способи формування наукової новизни.

Вітчизняна нормативно-правова база також оперує цим поняттям. У наказі Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» закладене таке розуміння наукової новизни: «наукова новизна отриманих результатів – основні наукові положення, які виносяться на захист, що аргументовано, коротко та чітко представляються, із зазначенням відмінності одержаних результатів від відомих раніше» [10]. Таким чином, згідно з наказом наукова новизна має тісний зв'язок з положеннями, що виносяться на захист, хоча багато науковців розмежовують ці дві характеристики наукового дослідження.

В навчальній літературі наукову новизну пропонують розглядати у методологічному руслі. Наприклад, В. Романчиков наукову новизну визначає як методологічну характеристику дослідження, що припускає конкретну відповідь на питання: що зроблено з того, що іншими не було зроблено? [11, с. 144]. Це визначення більш акцентоване на студентську аудиторію, адже наукова новизна має бути не тільки в дисертаціях, але присутня в наукових статтях як досвідчених, так і молодих науковців, основних формах обов'язкової НДР студентів.

Для кращого розуміння наукової новизни А. Дорофеев пропонує використати діяльнісний та інтегральний підхід. Згідно першого підходу наукова новизна полягає в отриманні раніше невідомих наукових даних і / або застосування таких даних при вирішенні науково-прикладної задачі, тобто практичного завдання, що розв'язується на основі застосування наукових знань та / або інструментарію. Згідно другого підходу наукова новизна є отриманням якісно нового результату як системного (синергетичного) ефекту застосування відомих засобів для вирішення відомої задачі відомим шляхом при впливі нових раніше відсутніх істотних факторів як передумов (глобалізація, комп'ютеризація та ін.) [3].

Загалом, на основі аналізу публікацій та власних досліджень проблематики наукової новизни, можна стверджувати, що сучасні визначення цього поняття можна згрупувати у певні смислові групи, які схематично наведено на рисунку.

Рис. 1. Основні смислові групи, що визначають дефініцію «наукова новизна»

Джерело: розроблено автором

Аналіз запропонованого рисунка дозволяє стверджувати, що для розуміння поняття «наукова новизна» у сучасній науці можна виокремити такі підходи: структурний (наукова новизна як важлива характеристика, ознака наукового дослідження), кількісний (нові знання як сума людських знань), людиноцентристський підхід (діяльність науковця на основі нових поглядів підходів, наукова новизна як продукт людської діяльності), критеріальний підхід (спосіб визначення якості наукового дослідження), нормативний (розуміння наукової новизни, що закріплено законодавчо та представлено для виконання науковій громадськості). В науковій літературі активно використовуються додаткові підходи до розкриття сутності наукової новизни: діяльнісний, інтегральний та ін.

У сучасній науковій літературі більшість науковців для деталізації новизни наукових досліджень виділяють три її рівні:

а) перетворення відомих даних, докорінна їх зміна;

б) розширення, доповнення відомих даних;

в) уточнення, конкретизація відомих даних, поширення відомих результатів на новий клас об'єктів, систем.

У вітчизняній науці неформально рівні наукової новизни в дисертаційній роботі можна відобразити за допомогою пунктів новизни «вперше», «вдосконалено», «отримали подальший розвиток». Де пункт «вперше» відповідає першому рівню новизни (перетворенню відомих даних, докорінній їх зміні). Пункт «вдосконале-

но» пов'язаний із розширенням, доповненням відомих даних, а категорія «отримали подальший розвиток» корелюється з уточненням, конкретизацією відомих даних. Таким чином, наукові результати мають підпадати саме під ці пункти.

Висновки. Аналіз наукової літератури показав, що на сьогодні єдиного розуміння поняття «наукова новизна» у сучасній науці не існує. Науковці трактують наукову новизну по-різному та через різні характеристики: новизна як ознака дослідження, основні положення, нове знання, критерій оцінювання наукової роботи, діяльність науковця на основі нових поглядів. Дослідження поняття «наукова новизна» свідчить про те, що в сучасній науці до його розуміння застосовуються різні наукові підходи, а саме: діяльнісний, інтегральний, кількісний, критеріальний, людиноцентристський, нормативний та структурний. Як бачимо, науковці в своїх дослідженнях дотримуються різних поглядів та підходів. Найчастіше наукову новизну як дефініцію розглядають через призму дисертаційних досліджень. У найбільш загальному вигляді наукову новизну можна визначити як процес здобуття нових результатів. Багатогранність цього поняття спричиняє невпорядкованість термінологічного апарату, породжує «семантичну розгубленість» у молодих науковців, що може призвести до неякісного представлення їх результатів дослідження науковому світу.

Перспективу подальших наукових досліджень можна розвивати у контексті досліджень структури, принципів, особливостей формування наукової новизни в умовах нових підходів.

Список літератури:

1. Бакуменко В.Д. Поради здобувачу наукового ступеня: нотатки експерта. *Публічне управління: теорія та практика*. 2010. № 2. С. 5–10.
2. Гончаренко С. Про формування наукової новизни в дисертаціях. *Шлях освіти*. 2005. С. 2–6.
3. Дорофеев А.А. Методика определения новизны при рецензировании публикаций о решении известной задачи, известным путем с помощью известных средств. URL: <https://conf.neicon.ru/materials/domestic/Dorofeev260913.pdf>
4. Зайцев В.В. О некоторых проблемах научной новизны в цивилистических исследованиях (на примере диссертационных работ). URL: <http://permcongress.com/content/2018-zaycev1.pdf>

5. Крампит А.Г., Крампит Н.Ю. Методология научных исследований : учебное пособие. Томск, 2008. 164 с.
6. Мусаев А. Библия для адъюнктов и соискателей. Как подготовить и защитить кандидатскую диссертацию : метод. пособ. Санкт-Петербург, 1998. 179 с.
7. Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. / за ред. А.Є. Конверського. Київ, 2010. 352 с.
8. Основні вимоги до дисертацій та авторефератів дисертацій. *Бюлетень ВАК України*. 2007. № 6. С. 9–17. URL: <http://issar.com.ua/downloads/docs/ovdd.pdf>
9. Пономарев С.В., Мищенко Е.С. Методические рекомендации по формулированию научной новизны в автореферате диссертационной работы. *Вестник ТГТУ*. 2011. Т. 17. № 3. С. 853–860.
10. Про затвердження вимог до оформлення дисертації : наказ МОН від 21.01.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17>
11. Романчиков В.І. Основи наукових досліджень : навч. посіб. Київ, 2007. 254 с.
12. Стариченко Б.Е., Семенова И.Н., Слепухин А.В. Проектирование диссертации магистра образования : учебно-метод. пособ. / под ред. Б.Е. Стариченко. Екатеринбург, 2014. 150 с.
13. Сурмин Ю.П. Теория систем и системный анализ : учеб. пособ. Киев, 2003. 368 с.

References:

1. Bakumenko V.D. (2010). Poradi zdobuvachu naukovogo stupenia: notatki eksperta [Advices to the applicant of scientific degree: notes of expert]. *Publichne upravlinnia: teoria i praktika*. no 2, pp. 5–10.
2. Goncharenko S. (2005). Pro formuvannia naukovoï novizni v disertaciiah [About forming of scientific novelty in dissertations]. *Shliakh osvitu*, pp. 2–6.
3. Dorofeev A.A. (2013). Metodika opredelenia nivizni pri recenzirovanii publicacii o resheni izvestnoi zadachi, izvestnim putem s pomoshchu izvestnih sredstv [Method of determination of novelty at criticizing of publications about the decision of the known task, known a way by the known facilities] (electronic journal). Available at: <https://conf.neicon.ru/materials/domestic/Dorofeev260913.pdf> (accessed 21 April 2019).
4. Zajcev V.V. (2018). O nekotoryh problemah nauchnoi novizni v civilisticheskikh issledovaniiah (na primere dissertacionnih rabot) [About some problems of scientific novelty in civilisticheskikh researches (on the example of dissertation works)] (electronic journal). Available at: <http://permcongress.com/content/2018-zaycev1.pdf> (accessed 28 April 2019).
5. Crampit A.G., Crampit N.U. (2008). Metodologia nauchnih issledovanij [Methodology of scientific researches] : uchebnoe posobie. Tomsk.
6. Musaev A. (1998). Biblia dlia adjutantov i soiskateley. Kak podgotovit i zaschit kandidatskuju [Bible for adjuncts and competitors. How to prepare and protect candidate's dissertation] : metod. posob. Sankt-Peterburg.
7. Osнови medologii ta organizacii naukovih doslidjen (2010). [Bases of methodology and organization of scientific researches] : navch. posib. (eds. A.E. Konverskogo). Kiev.
8. Osnovni vimogi do dissertacij ta avtoreferativ disertacij (2007). [The basic requirements are to dissertations and abstracts of thesis of dissertations] (electronic journal). *Biuletен VAC Ukraini*, no 6, pp. 9–17. Available at: <http://issar.com.ua/downloads/docs/ovdd.pdf> (accessed 26 April 2019).
9. Ponomarjev S.V., Mischenko E.S. (2011). Metodicheskie rekomendacii po formulirovaniu nauchnoy novizni v avtoreferate dissertacionnoy raboti [Methodical recommendations on formulation of scientific novelty in the abstract of thesis of dissertation work]. *Vestnik TGTU*, vol. 17, no 3, pp. 853–860.
10. Pro zatverdzenia vimog do oformlennia dissertacij [About claim of Requirements to registration of dissertation] (electronic resurs) : nakaz MON vid 21.01.2017. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17> (accessed 23 April 2019).
11. Romanchikov V.I. (2007). Osnovi naukovih doslidjen [Bases of scientific researches] : navch. posib. Kiev.
12. Starichenko B.E., Semenova I.N., Slepuhin A.V. (2014). Proektirovanie dissertacii magistra obrazovania [Planning of dissertation of master's degree of education] : uchebno-metod. posob. Yekaterinburg.
13. Surmin Yu.P. (2003). Teoria system i sistemniy analiz [Theory of the systems and analysis of the systems] : ucheb. posob. Kiev.